Ideea de a scrie acest dicţionar s-a născut din întîlnirea unor editori, dornici să pună la îndemîna tinerei generaţii o bibliotecă pe măsura unui generos program formativ, cu un critic de artă, decis să realizeze, cu cîtă putinţă are, o carte pe care propria sa generaţie n-a avut-o. După zece ani, cît a durat cercetarea şi redactarea lucrării, Dicţionarul de artă modernă *îşi păstrează caracterul de premieră în bibliografia românească de specialitate, fapt care putea să apară măgulitor cînd am pornit la drum, dar care, astăzi, mi se pare o izbîndă tristă, gîndindu-mă la plusul de lumină închis în cărţile nescrise.*

Aşa cum este conceput, dicţionarul îşi propune prezentarea principalelor curente, grupări şi personalităţi din cadrul artei moderne, *începînd cu momentul apariţiei impresionismului, în anii '70 ai secolului trecut, pînă în zilele noastre. Am acordat o specială atenţie manifestărilor cu declarat program novator, fără a uita însă că, în aceleaşi spaţii culturale, apar totodată şi creaţii aşezate nemijlocit în prelungirea tradiţiei. Efortul de a consemna şi lămuri evenimentele procesului continuu pe care îl cunoaşte arta în acest timp este extins în aşa fel încît dicţionarul de faţă adună intenţia de a explicita un* concept *— acela de artă modernă — şi dorinţa de a urmări evoluţia artei în* epoca *modernă. Într-un fenomen de o impresionantă mobilitate, cu propuneri artistice dintre cele mai diverse, lansate, adeseori, zgomotos, polemic şi susţinute prin construcţii teoretice care nu se suprapun totdeauna realităţii creaţiei respective, am încercat să deslușesc evoluţia limbajului plastic, schimbările suferite de imagine, mutaţiile survenite în statutul operei şi artistului. Ţinînd seama de complexitatea acestui fenomen, am avut în vedere genurile tradiţionale ale artei plastice (pictura, sculptura, grafica, artele decorative), arhitectura (în condiţiile în care participă la destinul formei), ca şi o serie de contaminări ale creaţiei plastice cu spectacolul şi intervenţia în mediul de existenţă. Perspectiva din care se face expunerea se modifică sensibil în funcţie de distanţa temporală faţă de obiectul analizei. Dacă pentru începuturile artei moderne sînt mai pregnante criteriile şi mijloacele istoricului de artă, pentru creaţia recentă, imprevizibilă în dinamica ei, autorul a trebuit să apeleze la modalităţile criticii, exprimîndu-şi opţiunile cu convingerea că lasă deoparte personalităţi artistice pe care alţii le-ar fi reţinut şi asupra cărora el însuşi poate reveni cîndva.*

Fără intenţia unei cuprinderi exhaustive, m-am străduit să depăşesc cadrul restrîns al centrelor de artă modernă din vestul european, acordînd un sporit interes realizărilor din ţările nordice, din Balcani, din estul continentului şi, atît cît ne-au permis posibilităţile de documentare, din ariile de cultură extraeuropene. În acest context, am consacrat numeroase articole artei româneşti, cu dorinţa de a sublinia dintr-o perspectivă amplu deschisă, valori care se bucură sau se vor bucura, cred, de o firească circulaţie şi recunoaştere. În mod evident, partea dedicată artei moderne româneşti, ca şi cea referitoare la alte spaţii culturale, nu poate suplini un dicţionar care cuprinde, monografic, patrimoniul artistic al unei ţări.

Dacă pe tot parcursul elaborării dicţionarului am revăzut în permanenţă lista de termeni, îmbunătăţind-o, acum cînd lucrarea ia înfăţişarea unei cărţi,

Scanned with OKEN Scanner

urmărirea evenimentelor pe care le cunosc atelierele artistice de pe diferite meridiane este pentru autor o obligație și o bucurie continuă. El va primi cu deosebită gratitudine sugestiile și contribuțiile care pot duce la îndreptarea erorilor, la îmbogățirea în substanță a unei posibile noi ediții.

Pentru a preciza începutul acestor rînduri, țin să spun că întîlnirea la care mă refeream a avut loc la Editura Albatros; editorii, care au avut încredere în autor, au știut să-l aștepte și l-au însoțit, cu prietenie și competență, de-a lungul anilor în care s-a constituit dicționarul, sînt, în ordinea în care am stat de vorbă: Natalia Petruț, Petre Ghelmez, Nicolae Iliescu, Mircea Sântimbreanu, Călin Dimitriu. Le mulțumesc și pe această cale pentru tot ceea ce a însemnat colaborarea noastră. Exprim, totodată, cele mai vii mulțumiri celor care, în editură sau în tipografie, au asigurat, cu dăruire și talent, expresia artistică a cărții.

Vreau să mulțumesc, de asemenea, pentru sprijinul atent, riguros științific și atît de îndatoritor primit de la esteticianul Gheorghe Achiței și criticul de artă Dan Grigorescu. Domniile lor au ostenit în citirea manuscrisului și ne-au făcut extrem de utile observații. Aceste observații s-au concretizat într-o serie de termeni adăugați, și, în nici un caz, n-au dus la eliminarea vreunui termen. Cu alte cuvinte, trebuie, dintr-o firească datorie, să spun că însușindu-și, în beneficiul lucrării, unele dintre sugestiile distinșilor lectori, autorul este singurul responsabil pentru eventualele lipsuri, ca și pentru viziunea și opțiunile de fond ale dicționarului.

CONSTANTIN PRUT

București, decembrie 1980

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

DICȚIONAR DE ARTĂ MODERNĂ

Editura Albatros și Constantin Prut au pregătit pentru tipar unul dintre *cele mai ample dicționare ale artei moderne* din cîte au fost publicate pînă acum în lume: puține din culturile de veche tradiție editorială în cîmpul istoriei artei s-au încumetat pînă acum să publice un dicționar de asemenea proporții. Și nu e vorba doar de dimensiunile lui, măsurate pur și simplu în număr de pagini, ci, mai ales, de aspirația de a cuprinde teritoriul *întregii* arte moderne, prin investigarea unor culturi naționale rareori înfățișate în lucrări cu un asemenea caracter. Constantin Prut face, astfel, dreptate unor valori ignorate sau subapreciate de viziunea unor istorici ai artei ce nu recunosc decît împlinirile din țările care, în mod tradițional, intră în sfera de interes a cercetărilor de acest fel.

Dan Grigorescu

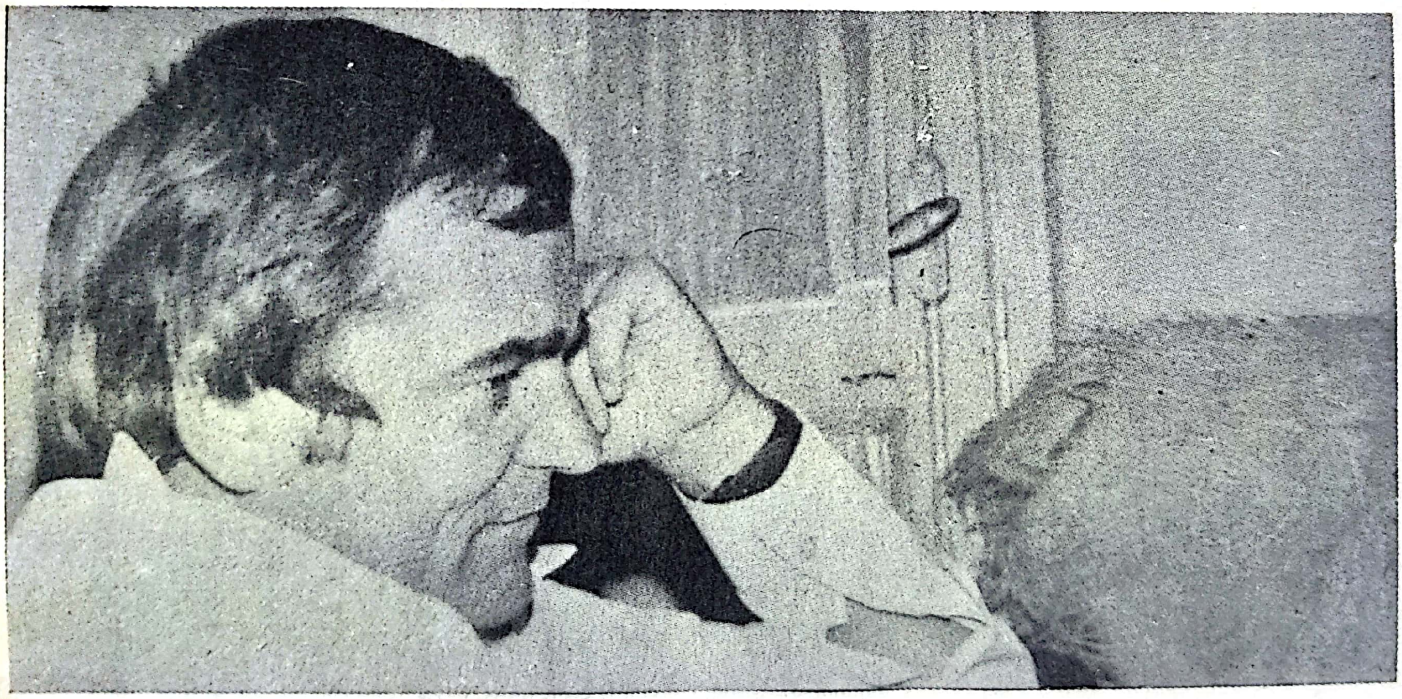

CONSTANTIN PRUT

S-a născut la 8 mai 1940, în comuna Ștefănești, județul Botoșani. Absolvent al Institutului de arte plastice «Nicolae Grigorescu» — secția Istoria și teoria artei — din București. Publică, în reviste de specialitate, numeroase studii, eseuri, cronici consacrate artei contemporane. În prezent, elaborează sinteza *Arta contemporană românească*. În paralel, manifestă interes pentru studiul comparatist al artei populare. Pe lîngă articole și comentarii, a realizat volumul *Fantasticul în arta populară românească* (Editura Meridiane, 1972) și studiul *Existență și limbaj — o privire asupra artei populare românești* (1981).

CUVÎNTUL TRADUCĂTORULUI

Copiii au două feluri de prieteni: cei aievea, cu care își împart micile și marile bucurii sau necazuri cotidiene, și eroii cărților preferate, deosebiți de primii prin aceea că nu îmbătrînesc niciodată, iar viața lor este plină de întîmplări excepționale.

Dintre acești veșnic tineri și iubiți prieteni ai copiilor zilelor noastre fac parte Oleg Koșevoi, Zoia și Șura, Vasiok Trubaciov, Timur, ale căror acte de abnegație și patriotism i-au făcut să intre în legendă, iar numele lor să devină însuși simbolul superiorității morale.

Pe lîngă aceștia, micilor noștri cititori le sînt familiare chipurile unui șir întreg de copii oropsiți, aparținînd trecutului îndepărtat: Gavroche și Cosette din „Mizerabilii" lui Victor Hugo, Leonka din „Moș Arhip și Leonka" de Gorki, Serioja din „Puiul alb" de Kuprin, Jaș din „Soartă de orfan" de Prus, Oliver Twist din romanul lui Dickens sau Morcoveață din romanul lui Jules Renard, și alții, legați între ei prin aceeași trăsătură comună: suferința. Dar nu o suferință abstractă, izvorîtă din cine știe ce născocite conflicte sufletești, ci una concretă și brutală — mizeria. De ce au avut toți aceștia o soartă atît de chinuită? se vor întreba tinerii noștrii cititori, pentru care anumite aspecte sînt din ce în ce mai greu de conceput. Întîmplare? Fantezie scriitoricească? Nu, realitatea. Asta era viața a mii și mii de copii, de la un capăt la altul al lumii (și, din păcate, în multe țări ea mai dăinuie și astăzi), iar autorii romanelor mai sus citate nu au făcut decît să o consemneze, fidel și fără exagerare... „Tocmai fiindcă lucrurile sînt de cele mai multe ori astfel, de aceea le-am descris și cu așa cum le-am văzut: pe de o parte castelul din mijlocul parcului, cu mobilele, florile, serele, grajdurile, caleștile și servitorii săi, iar pe de altă parte, satul muncitoresc cu mizeria și murdăria, cu cîrciumile otrăvitoare și desfrîul său" — scria, cu o sută de ani în urmă, Hector Malot, autorul romanului de față, al cărui personaj principal, micuțul Rémi, se alătură azi tristului șir de copii obidiți de care pomeneam mai înainte.

Hector Henri Malot s-a născut la 20 mai 1830, în mica localitate La Bouille, situată în apropierea coastei Mînecii. Studiile secundare și le face la Rouen, apoi, la terminarea lor, ca orice tînăr provincial cu velcități intelectuale, vine la Paris să-și completeze cunoștințele. Tatăl său, un modest notar de provincie, visează să-și vadă fiul „om de legi" și în acest scop îl obligă să urmeze Dreptul. Tînărul Hector, fire conștiincioasă și ascultătoare, se supune, ba chiar depășește așteptările părintești, luîndu-și cu succes examenul de licență. Dar cum între timp se convinsese că avocatura este o meserie față de care nu resimte nici o chemare, ia brusc hotărîrea de a-și canaliza forța de muncă pe alt făgaș. Atracția pe care o simțise încă de pe băncile școlii pentru literatură îl determină să-și îndrepte privirile în direcția ei. Și fiindcă publicistica era ramura în care un om inteligent și talentat se putea manifesta mai lesne și cu succese mai imediate, se apucă de gazetărie.

Paralel scrie și cîteva piese de teatru, în spiritul vremii, care se bucură de oarecare succes. Stimulat de acest debut promițător, se gîndește că ar putea să se afirme și în proză, și în 1859 își publică primul roman care îi cucerește de îndată popularitatea. În anul următor dă la iveală un nou volum, după care, dedicîndu-se exclusiv beletristicii, scoate, unul după altul, o întreagă suită de romane.

În cele 65 de volume publicate în decursul lungii sale cariere scriitoricești, aflăm zugrăvite unele aspecte din viața micii burghezii din cea de a doua jumătate a secolului trecut, cu slăbiciunile, contradicțiile și fărădelegile ei. Este perioada expansiunii desănțate a capitalismului în metropolă și în colonii, a creșterii exploatării la orașe și la sate, a adîncirii deosebirii strigătoare dintre nivelul de trai al exploatatorilor și exploaților. „Numai cel care nu a fost niciodată într-o așezare industrială poate să accepte fără revoltă contrastul izbitor dintre viața patronului și aceea a muncitorului" — spunea Hector Malot în prefața romanului „În familie". Atitudinea aceasta de adîncă omenie, de înțelegere față de suferințele celor oprimați, străbate, de la prima pînă la ultima pagină, întreaga operă a scriitorului. E interesant de remarcat cum studiile sale de drept i-au folosit în repetate rînduri, atunci cînd a avut de descris situații sau incidente cu caracter juridic, dintr-o lume în care lupta pentru bani era arena tuturor ticăloșiilor.

Fire simplă și modestă, romancierul a știut să rămînă simplu și modest și în ceea ce a scris. Era omul și scriitorul despre care nu s-a putut spune niciodată că a păcătuit prin lipsă de măsură, prin complicații și rafinamente artificioase. De aceea, fără a aspira la gloria saloanelor literare sau la suprema recunoaștere a „domnilor în haină verde" (cum erau porecliți membrii Academiei Franceze din pricina uniformei pe care o purtau), cărțile lui s-au bucurat de o largă și binemeritată popularitate în rîndul publicului.

Și totuși a existat un roman care a obținut și votul „bătrînei doamne de pe Cheiul Conti" — cum i se mai spune Academiei

Franceze — și acesta a fost „Singur pe lume“ apărut în 1878, a cărui premiere nu a fost decît confirmarea unui răsunător succes de public, ce s-a transmis nedezmințit pînă în zilele noastre.

E curios cum din avalanșa romanelor lui Malot, posteritatea nu a reținut decît cele cîteva scrise pentru tineret: „Romain Kalbris“, „Paulette“, „Surioara“, „În familie“, „Micheline“, și mai ales „Singur pe lume“.

Pornind de la o întîmplare cu siguranță adevărată și posibilă doar acolo unde banul înăbușă orice urmă de omenie — un nou născut este furat și abandonat în stradă de către fratele tatălui său, care vrea să fie singurul moștenitor al averii familiei — Malot a descris în „Singur pe lume“ peripețiile dureroase prin care trece micul Rémi în căutarea adevăratei sale familii.

Alungat din căminul adoptiv de ursuzul Barberin, un om înrăit de lipsuri și greutăți, Rémi își duce alături de bătrînul Vitalis și de mica lui trupă de cîini dresați, viața zbuciumată de muzicant ambulant. Treptat, de-a lungul unor peripeții cînd hazlii, cînd tragice, asistăm la transformarea sfiosului și plăpîndului Rémi într-un băiețel curajos și dîrz, călit în lupta pieptișă cu viața. Figura nobilă și pitorească a bătrînului cu plete albe — celebrul cîntăreț de altădată care, uitat de public, este silit să cutreiere țara în lung și-n lat, și să dea reprezentații cu animalele lui dresate, ca să aibă din ce trăi — este zugrăvită de autor cu simpatie și emoție. După episodul dramatic al morții lui Vitalis, micul nostru erou se aciuează un timp pe lîngă familia grădinarului Acquin, de unde soarta îl va smulge cu brutalitate pentru a-l azvîrli din nou, hoinar, pe drumuri. Dar Rémi, copilul nimănui, nu mai este singur: el a găsit în Mattia, micul cerșetor, un prieten devotat și brav, iar în modesta familie a grădinarului o familie la fel de caldă și de afectuoasă ca și una adevărată.

„Ceea ce prețuia mai mult decît tăria trupului meu, era prietenia pe care o purtam în suflet. Nu mai eram singur pe lume. Aveam acum o țintă în viață: să-i bucur și să le fiu de folos celor ce mă iubeau și pe care la rîndul meu îi iubeam atît de mult“.

Iată frumoasele cuvinte cu care se încheie prima parte a povestirii. Dar sentimentul acesta al prieteniei și al devotamentului neprecupețit va predomina și în partea a doua, străbătînd ca un fir de aur întreg romanul.

Unul din capitolele cele mai impresionante este acela în care facem cunoștință cu „pensiunea Garofoli“, al cărei patron, fiară cu chip de om, închiriază copii sărmani pentru a-i exploata. Paginile în care este zugrăvită viața de neagră mizerie a acestor oropsiți, și sălbăticiile pe care le îndură ei din partea fiorosului „padrone“, alcătuiesc un tablou dramatic al exploatării minorilor în regimul capitalist.

Un episod de un altfel de dramatism este și acela în care Rémi, ajuns vagonetar într-o mină de cărbuni, este izolat împreună cu tovarășii săi în fundul unei galerii, în urma unei groaznice inundații. Episodul acesta zguduitor, care demască nepăsarea criminală

Scanned with OKEN Scanner

a patronilor față de condițiile de trai și de muncă a minerilor, este totuși luminat de flacăra caldă și optimistă a înfrățirii și solidarității create prin muncă.

Hector Malot a fost și un mare prieten al animalelor, care ocupă în cărțile lui pentru copii un loc important. Maimuța Sufletel este un personaj neînchipuit de drăguț și de hazliu, ale cărui giumbușlucuri înveselesc la culme pe micii cititori și a cărui moarte îi întristează pînă la lacrimi. Iar credinciosul Capi, căruia dintre însușirile omenești nu-i lipsește decît graiul, ne amintește de un alt cățel, la fel de simpatic și de isteț: Arto din „Pudelul Alb" de Kuprin. O prietenie la fel de duioasă îi leagă pe Rémi de Capi, și pe Serioja de Arto. Și unora și altora le poartă de grijă un bătrîn la fel de sfătos și de bun (signor Vitalis și moș Lodîjkin), dar la fel de dezarmat în fața persecuțiilor și nedreptăților celor puternici. Ambele povestiri sînt de altfel o tristă mărturie a ceea ce a însemnat (și pe alocuri mai înseamnă și azi) viața copilului rămas singur în jungla capitalistă, ca și aceea a artistului ajuns în mizerie și care trebuie să trudească din greu pentru o bucată de pîine.

În general, romanele lui Hector Malot pentru tineret fac apel la ceea ce este mai bun și mai nobil în cititor. Preferința pe care a arătat-o scriitorul năpăstuiților lumii capitaliste dovedește firea lui dreaptă și cinstită, chiar dacă această preferință nu s-a tradus în viață și în literatură printr-o atitudine mai hotărîtă. Trebuie însă să ținem seama de epoca în care a trăit și a scris Hector Malot și să înțelegem de ce, lipsit de o concepție științifică care să-i dea asupra societății perspectiva istorică fără de care orice operă rămîne ineficace, el nu a întrevăzut cauzele economice și sociale ale stărilor de lucru al căror martor a fost, și pe care s-a mulțumit doar să le deplîngă.

Lipsa aceasta de orizont a autorului explică și finalul romanului „Singur pe lume". Într-adevăr, Rémi scapă de lungul șir al necazurilor sale regăsindu-și printr-o rezolvare forțată familia care, după tipicul mai tuturor romanelor la modă în seeolul trecut, este bineînțeles o familie avută. Viața comodă și lipsită de griji care îl așteaptă de aci înainte pe Rémi aduce prea mult cu chiverniseala burgheză, ca să-l mai mulțumească pe cititorul de azi.

Totuși cartea de față dezvăluie o lume pusă sub semnul suferinței omenești, cu arta și emoția unui scriitor care simte că această suferință poate și trebuie să înceteze ca să facă loc fericirii.

ANDA BOLDUR

Scanned with OKEN Scanner